

roman. En die doet elke mogelijkheid van waardeering voor ons wegvallen. Aan zijn drastisch samenstel van verzetpleging, politieke agitatie, partij-terrorisme, ontbreekt elke ideële motiveering. Wat juist in den jongen uit „De Herberg met het Hoelizer” zoo sterk sprak, het ten-slotte-groote van wat hem bewoog en fanatiseerde, wordt hier gemist, met name in het tweede gedeelte van den roman en in zijn hoofdzak: de Milja-schepping. Zeker, er is bij haar wel idealisme, maar veel groter dan dat is haar wraaklust. Er breekt ook wel iets van het fijne van Leonard (uit „De Herberg”) door in de Kosta-figuur, maar daaroverheen golft voor het lezersoog aanstands weer de heelsche vernielzucht. De liefde, die er was bij den kleinen held uit de herberg en, groter en dieper, bij den pater uit het bergdorp, is hier verwrongen tot haat, en de menscheelikeid, die daar onder het primitieve bloeds, is hier oververkerd door wreedheid en rustdorst. Het levenveroverende beteekent hier levensvernietiging. En wat heroïsme moet zijn en aanvankelijk was, ook al was het dan revolutionair heroïsme, is geworden wraak-begeerte na haar fatalisme.

Geestelijk-zedelijk is daarom deze roman volstrekt onaanvaardbaar. De „geest uit den afgrond” staat uit zijn blad zijden op, in al zijn demonische afzichteelikeid. De offerbereidheid, die een van de leidende motieven is uit het werk, is een christelijke gedachte, maar waar ze geboren wordt uit haat en wraakzucht, is ze anti-christelijk. En haar, ongetwijfeld schitterende, literaire verbeelding, is dood-gevaarlijk. Indien ergens, dan klemt hier het voor ons primaire van de principiële literatuur-beschouwing, die waardeering van waarde absoluut en beslissend scheidt.

C. T.

III ZIELKUNDE III

Vorming der persoonlijkheid.

II.

Wij komen nu voor de vraag, hoe wij het begrip „vorming der persoonlijkheid” of „persoonlijkhedsvorming” hebben te definieeren.

Wij wezen er reeds op, dat er verschil is tusschen „persoonlijkhedsvorming” en „karaktervorming”.

Wij willen echter ook al dadelijk toegeven, dat

POPULAIR-WETEN -

SCHAPPELUKE SCHEITSEN

De plaats van Maria, de moeder des Heeren, in de heilsgeschiedenis.

II.

Er is nog meer te lezen, reeds in het Kerstverhaal van het evangelie, over Jozefs en Maria's huwelijk. In Luc. 2:7 heet het: „en zij baarde haar eerstgeboren zoon”. Het Grieksch heeft daar *prototokos*. Nu is dat woord niet zeldzaam in het N. T. en de christelijke literatuur van den oudsten tijd. Ook om iets anders omtrent Christus aan te duiden dan zijn relatie tot Maria wordt het wel gebruikt. Hij is de „eerstgeborene onder vele broeders” (Rom. 8:29), of ook alleen „de eerstgeborene” (Hebr. 1:6); Hij heet „de eerstgeborene uit of van de dooden” (Kol. 1:18. Openb. 1:5) en „van de heele schepping” (Kol. 1:15). Maar als de Arianen zich op de laatste uitdrukking bijv. zouden willen beroepen voor hun leer, dat Christus naar zijn wezen dicht bij de schepping dan bij God staat, zijn we onmiddellijk klaar om hen te wijzen op dat andere woord: *monogenes*, d. i. eeniggeborene. Om die gedachte uit te drukken, is dus de Griekse bijbel niet verlegen om woorden.

En als ze zegt *prototokos*, bedoelt ze immer een, die een reeks aanvangt; de rij opent, terwijl anderen volgen. Temeer heeft deze redeneering kracht in het onderhavige geval, omdat niet slechts bij de aanduiding van Christus' verhouding tot den Vader het verschil tusschen den Zoon en den Middelaar kan worden uitgedrukt door verschillende woorden, maar omdat ook bij kinderen van aardsche vaders en moeders dezelfde Lucas, die het Kerstevangelie van Maria's eerstgeboren zoon schreef, de onderscheiding kent tusschen *prototokos* (eerstgeborene) en *monogenes* (eeniggeborene). In 7:12 noemt hij den z.g.n. „jongeling van Nain” een „eeniggeboren zoon van zijn moeder”.

Nu heeft men zich sinds den vernufteling Hieronymus er wel op beroepen, dat „eerstgeborene” ook terminologie van de Mozaïsche wet is, en dat in deze terminologie toch op den „eerstgeborene” niet noodzakelijk anderen volgen moeten, doch dan verliest men uit het oog, dat Lucas niet in de termen van den wetgever spreekt. Hij is in zijn verhaal historicus, die de verdere geschiedenis van

beide begrippen moeilijk zijn te omschrijven en dat het niet zoo heel eenvoudig is te zeggen, waarin nu eigenlijk het verschil tusschen deze twee bestaat.

Toch willen wij trachten over deze dingen iets meer te zeggen, om zoo te komen tot een begrips-begrenzing.

Het karakter behoort bij de persoonlijkheid. En persoonlijkheid zonder karakter bestaat er niet. Want ook al is een persoonlijkheid slecht gevormd en verkeerd ontwikkeld en al heeft deze een slecht of gebrekkig karakter, dan nog kunnen wij bij den mensch, dien het betreft, spreken van een karakter en van een persoonlijkheid.

Dat nu karakter en persoonlijkheid niet hetzelfde zijn blijkt wel hieruit, dat wij in het dagelijksche leven zeer wel van iemand kunnen zeggen: „die man of die vrouw is heelemaal geen persoonlijkheid”. En als iemand dan zegt: ik vind het toch geen ongeschikt type, dan kunnen wij antwoorden: „o neen, hij (zij) heeft een best karakter”.

Om nu misverstand te voorkomen, moeten wij er al dadelijk op wijzen, dat men ook weer niet moet denken, dat een persoonlijkheid per sé iemand wezen moet zoo van het type, dat altijd weer met kracht en geweld optreedt, dat steeds opnieuw zich gelden laat en dat wel voort voldoende de ellebogen te gebruiken om voorraan te komen in de rij. Iemand kan rustig en kalm zijn gang gaan, in het publieke leven niet op den voorgrond treden, weinig van zich laten hooren, misschien zelfs in den eigen gezinskring de neiging hebben zich terug te trekken, terwijl hij toch werkelijk datgene is, wat men pleegt te noemen „een persoonlijkheid”.

Maar, dat deze persoonlijkheid zich nu op de wijze openbaart zooals wij die omschreven, is een kwestie van zijn karakter.

Nu behoort, zoo we zeiden, het karakter tot de persoonlijkheid. Door het karakter wordt de persoonlijkheid op een bepaalde wijze gekleurd.

De persoonlijkheid echter omvat het totaal van de levensuitingen van den betrokkene. Het karakter geeft aan die levensuitingen kleur en type.

Het antwoord op de vraag, of iemand een gevormde persoonlijkheid is, wordt bepaald door verschillende factoren. De belangrijkste factoren hierbij zijn deze, of iemands aanleg tot zijn recht komt, of de opvoedings- en milieu-invloeden zich op harmonische wijze bij dezen aanleg hebben aanpasten en of de betrokkene in de levensomstandigheden en het cultuurmilieu, waarin God hem heeft geplaatst, zijn door opvoeding en milieu ontwikkelden aanleg weet te

de heilige familie kent, en die dus nimmer eerstgeboren zoon zou kunnen schrijven, wanneer hij niet van meerdere, latere kinderen wist.

* * *

Voorts zijn daar, ten bewijze van het feit, dat Maria na Bethlehems wonder een heel gewone huisvrouwentaak in een groot en druk en waarschijnlijk niet-rijk gezin aanvaard en trouw vervuld heeft, de vele plaatsen in het N. T., die van de broeders des Heeren spreken. Deze plaatsen zijn zeven in getal, terwijl één ander maal van één der broeders nog gesproken wordt onder die aanduiding (Matth. 12:46 e.v.; 13:55; Mark. 3:31 e.v.; Joh. 2:12; 7:3 en 5; Hand. 1:14; I Kor. 9:5 en Gal. 1:19.)²² De namen der vier broeders zijn bewaard in het evangelie (Jakob, Josef of Jose, Simon en Juda; volgens kerkelijke traditie was Jakob de oudste van die vier). Er waren ook zusters; volgens Mark. 13:56 minstens twee; hun namen zijn niet bewaard en de vrij laat opduikende berichten over hen variëren onderling zowel over het getal als over de namen.

En in den tijd, toen in de kerk van Madonna-verering nog geen spoor te ontdekken was, weten dan ook kerkvaders als Irenaeus en Tertullianus van een maagdelijkheid van Maria slechts *a d u c*, d. i. tot op den tijd van de geboorte van Jezus.²³ Hoe konden ze ook anders in hun bijbel lezen, waarin Matth. 1:25, en *prototokos* (eerstgeborene) en van de broeders van den Heere stond.

Pas tegen het eind van de 4e eeuw, wanneer er reeds duidelijk Mariavereering is, wordt de kwestie van Jezus' familieomstandigheden voorwerp van uitvoeriger overwegingen. Overwegingen, die niet los stonden van de toenmalige dogmatiek en ethiek.

De overzichten, die bijv. Lightfoot²⁴, Zahn en Bavinck geven over deze overwegingen, knopen aan bij de namen van Epiphanius, die de broeders des Heeren hield voor kinderen uit een vroeger huwelijk van Jozef met een andere vrouw; van Hieronymus, die hen aanzag voor neefs van Jezus, en van Helvidius, die nuchter de gegevens van de Schrift verdedigd heeft.

²² Uitvoerig en in hoofdzaak onwederlegbaar over de familie van den Heere: Th. Zahn: *Forschungen zur Geschichte des neutestamentlichen Kanons* VI, 1900, 225—364.

²³ Dit juist voor Irenaeus, die in zijn recapitulatie-theorie wel parallel trekt tusschen Maria en Eva, te hebben gezegd: is het barbaars van Hugo Koch's reeds eerder geciteerd bewijs: *Adhuc Virgo*.

²⁴ J. B. Lightfoot, *Galatian*, London, 1884, p. 252—291.

gebruiken op een wijze, die vruchtdragend is.

Wij kunnen van iemand, die aan de voorwaarden, in de laatste zinnen gesteld, voldoet, zeggen, dat hij een gevormde persoonlijkheid is, of ook wel, dat hij een gevormde persoonlijkheid heeft (wij komen op dit verschil in uitdruckswijze nog wel nader terug).

Maar het moet duidelijk zijn, dat een niet-gevormde persoonlijkheid toch ook een persoonlijkheid is.

Alleen maar, hier komen wij in botsing met het spraakgebruik, naar het schijnt. Wanneer wij van iemand zeggen: „hij is een persoonlijkheid”, dan bedoelen wij meestal: hij is een sterke persoonlijkheid. Dit spraakgebruik moet ons niet in de war brengen. Onze taal kent meer dergelijke zegswijzen. Wanneer ik van iemand zeg: „dat is een „man””, dan bedoel ik daarmee, dat de betrokkene een flinke man is, dat zijn mannelijke eigenschappen als bijzondere deugden naar voren treden. Maar dit beteekent niet, dat de duizenden, die bij den Burgerlijken Stand staan ingeschreven en van wie ik niet gaarne zou zeggen, dat zij mannen zijn in dien specialen zin, daarom geen mannen zijn. Integendeel, ieder zal direct bereid zijn om te zeggen, dat er idem zooveel mannen in die en die stad wonen, ook al heeft hij eerst betoogd, dat de persoon voor wien hij veel vereering heeft, een „man” is.

Zoo wordt nu ook het woord persoonlijkheid in tweeërlei zin gebruikt. Het wordt gebruikt in den specialen zin, ongeveer synoniem met de wijze waarop het woord „een man” of „een vrouw” gebezigd wordt; maar het woord persoonlijkheid kan ook gebezigd worden in den algemeenen zin, waarbij het eenvoudig beteekent de totaalstructuur, de samenhang van het leven in den ééne mensch, over wien wij handelen. Zoo wordt het mogelijk, dat wij spreken over „een merkwaardige persoonlijkheid”, „een onevenwichtige persoonlijkheid”, „een krachtige persoonlijkheid”, „een weinig betekenende persoonlijkheid”, enz.

Allerlei misvattingen, die er ten opzichte van het begrip persoonlijkheid bestaan, zijn nu voortgekomen uit het feit, dat men de twee begrippen „persoonlijkheid” met elkaar verwarde.

Wanneer in allerlei advertenties bepaalde methodes worden aanbevolen tot vorming der persoonlijkheid, dan denkt men veelal aan het woord persoonlijkheid in den specialen zin. „Wees een persoonlijkheid”, zoo zegt men dan. In dat geval beteekent dit dan: „Wees een flinke persoonlijkheid, wees een kerel, wees een sterke persoonlijkheid”.

In dien zin gebruikt, is het begrip „persoon-

Op den strijd, die nu Helvidius en Hieronymus voerden nader ingaan, gedooft het bestek niet. Wel kan nog even worden gezegd, dat Epiphanius' voorstelling in de Griekse kerk veel aanhang vond; en rust in mededeelingen van het prot-evangelie van Jacobus, dat Jozef voor zijn aanraking met Maria weduwnaar maakt, een heel oud man dan reeds. En dat Hieronymus, nog vorder schietende dan Epiphanius, niet slechts de maagdelijkheid van Maria reddend wilde, doch ook die van Jozef. Zijn idee was origineel. Deze groote geleerde in de oogen van zijn lijdgenooten, raadsman van de deftige romeinse dames in theologische en aetische problemen, heeft zonder gebruik te maken van het bedenkelijke middel der apocryphe traditie, puur door exegetische scherpzinnigheid en onovertroffen geleerdheid, het klaar-gespeeld een oplossing van zijn probleem te vinden, die compleet voldeed aan den toenmaals geldenden smaak. Dan blijven weliswaar van al de Jakobussen van het N. T. er maar twee over, dan worden de broeders des Heeren wel tot discipelen gemaakt, al bleek hun onwil om zich bij Christus aan te sluiten vóór Zijn opstanding ook meermalen evident (Mark. 3 en Joh. 7); dan worden de vier vrouwen, die bij het kruis stonden, gereduceerd tot drie (Joh. 19:25) en had Maria van Nazareth een zuster, die ook Maria heette, maar dan is dit geweldige resultaat toch ook bereikt, dat Jozef en Maria beide te respecteren zijn voor een kerk, die aan haar monniken en nonnen al groter glorie geeft.

Het is wel duidelijk, dat al wie Hieronymus' tendenzen afwijst, voor zijn constructie weinig goede woorden over hebben kan.

Maar ook de gedachte van Epiphanius is moeilijk te rijmen met de Schriftgegevens. Stel, dat Jozef voor zijn moederloos gebleven kindertjes in Maria een moeder had gezocht, zou God dan deze Maria verkoren hebben om moeder van Christus te zijn? En hoe wil men b.v. bij een dergelijke constructie der feiten plaats geven aan iets als de vlucht naar Egypte?

Wie nu maar geen probleem maakt van wat heel simpel is, is hier toch wel spoedig klaar. Alleen een theologie, die zich almeer heeft vastgewoelen in de verdediging der in haar kerk voortwoerende Madonna-verering, staat hier verlegen, en weet in haar verlegenheid tenslotte ook geen grenzen meer.

Wanswerd a. d. Streek.

R. SCHIPPERS.

lijkeidsve-
schen zem
gesuggere-
schen we-
waren, te
zooals m
zooals m
slaagden.

Wannee
oonlijkhe
neer deze
leven ond
flinke ke
en met
moet doe
dan is d
vaarlijk
kene zel
Persoon
anders d
van „ster
Persoon
de genad
God ons
ons heef
schen v
de leidin
invloeden
heeft.

Ware
uitgroe
gaafheid
omstandi
doen ont
heeft geg
Vandae
persoonl
zeggen, d
arbeid, i
in zijn v
schatte
heeft.
In ho
gaven, d
wicht
bij de op
vraag.
Dit ev-
vrucht v
van kan
De opvo
echter ve
de meer
beleven
roeping
zijn opte
vorming
Wanne
beeld, o
heeft tew
oefenen
laatste b
door zijn
gezin, d
ook in d
juiste ev
hem rec
ping in
zijdelings
de hande
Want
plicht, m
over zijn
evenwicht
soonlijkh
van zijn
biddend
vinden.
éene per
in zijn e
Door
wij bed
tot den
lijk in e
do ondc
gaafdehe

Na d
grppen
ming” k
dan on
ben te v
oenige
het beg
Het k
de pers
Door
bepaald
Maar
vormend
dus ni
alsof w
toch n
lijk ever
wegnem
Dat lan
karakter
lijkheid

chtdragend is. de voorwaar-
oldoet, zeggen,
id is, of ook
ijkheid heeft
kingswijze nog

dat een niet-
en persoonlijk

1 botsing met
Wanneer wij
rsoonlijkheid",
een sterke
moet ons niet
t meer derge-
aand zeg: „dat
armee, dat de
zijn mannelijke
en naar voren
lat de duizend
id staan inge-
e zou zeggen,
eëialen zin,
deel, ieder zal
dat er idem
d wonen, ook
persoon voor
„man" is.

soonlijkheid in
gebruikt in den
met de wijze
„een vrouw"
persoonlijkheid
lgemeen zin,
totaalstructuur,
éenen mensch,
t het mogelijk-
rdige persoon-
ersonlijkheid",
sen weinig be-

opzichte van
zijn nu voort-
twee begrippen
arde.

bepaalde me-
ting der per-
sonal aan het
den zin. „Wee-
n dan. In dat
een flinke per-
een sterke per-

grip „persoon-

en Hieronimus
estek niet. Wel
at Epiphanius
veel aanhang
van het prot-
Jozef voor zijn
naakt, een heel
eronymus, nog
niet slechts de
ilde, doch ook
el. Deze groote
enooten, raads-
lames in theo-
heeft zonder
like middel der
etische scherp-
heid, het klaar-
probleem te vin-
toenmaals gel-
naar van al de
ar twee over,
n wel tot disci-
ril om zich bij
opstanding ook
h. 7); dan wor-
kruis stonden,
en had Maria
Maria heette,
it toch ook be-
e respecteren
nniken en non-

ie Hieronymus
structie weinig

hanus is moei-
vens. Stel, dat
n kindertjes in
a God dan deze
er van Christus
dergelijke con-
tan iets als de

kt van wat heel
g klaar. Alleen
eft vastgewoel
rk voortwoeke-
er verlegen, en
otte ook geen

SCHIPPERS.

lijkheidsvorming" onzin. Er zijn al heel wat men-
schen zenuwpatiënt geworden, omdat zij zichzelf
gesuggereerd hadden, dat zij driekwart, of mis-
schien wel heele Napoleons of Mussolini's of Fords
waren, terwijl de ellendige levensomstandigheden,
zooals men zeide, de tegenwerking van menschen,
zooals men meende, oorzaak was dat zij niet
slaagden.

Wanneer iemand een weinig evenwichtige per-
soonlijkheid is, dan is dat te betreuren. Maar wan-
neer deze weinig evenwichtige persoonlijkheid gaat
leven onder de suggestie, dat hij een verschrikkelijk
flinke kerel is, die met een gerimpeld voorhoofd
en met wijd opengesperde oogleden een aanval
moet doen op het succes, dan is dat heel erg,
dan is dat belachelijk en dan is dat uiterst ge-
vaarlijk voor de persoonlijkheid van den betrok-
kene zelf.

Persoonlijkheidsvorming is dan ook heel wat
anders dan het fabrieken van „flinke" kerels of
van „sterke" vrouwen.

Persoonlijkheidsvorming is dit, dat wij ons door
de genade Gods bewust worden van de gaven, die
God ons heeft gegeven, van de talenten die hij
ons heeft toebetrouwd — misschien tien, mis-
schien vijf, misschien ook maar één — en van
de leiding in opvoeding en ervaring van milieu-
invloeden, die God ons in ons leven gegeven
heeft.

Ware persoonlijkheidsvorming is ontkieming en
uitgroeï van de zaadkorrels van aanleg en be-
gaafdheid in den bodem van tijd en plaats en
omstandigheid, waarin God ons het leven heeft
doen ontvangen en waarin God ons den wasdom
heeft gegeven.

Vandaar dat wij kunnen zeggen, dat de ware
persoonlijkheid hij is, die is wat hij is, dat wil
zeggen, die in zijn openbaring naar buiten, in zijn
arbeid, in zijn zich geven aan de medemenschen,
in zijn vrucht zoeken voor Gods Koninkrijk al de
schatten, die God hem geschonken
heeft, tot hun recht laat komen.

In hoeverre nu tusschen de onderscheidene
gaven, die krachten aanleg aanwezig zijn, even-
wicht en harmonie bestaat, is meermalen
bij de openbaring eener persoonlijkheid een open
vraag.

Dit evenwicht en deze harmonie zijn ten deele
vrucht van erfelijke factoren. De afwezigheid daar-
van kan met erfelijke gegevens samenhangen.
De opvoedings- en de milieu-invloeden kunnen
echter veel grooter betekenis gehad hebben voor
de meêders of mindere evenwichtigheid bij het
beleven der onderscheiden gaven. Nu blijft het de
roeping van den mensch het evenwicht, ook in
zijn optreden, blijvend te zoeken. Daarom is de
vorming onzer persoonlijkheid ook nooit af.

Wanneer iemand goeden aanleg heeft, bijvoor-
beeld, om leeraar te zijn aan een school, en hij
heeft levens goeden aanleg om de muziek te be-
oefenen en leiding te geven aan koren en dat
laatste heeft de volle liefde van zijn hart, maar
door zijn arbeid als leeraar onderhoudt hij zijn
gezin, dan mag zoo iemand niet rusten voor hij
ook in de beleving van zijn liefde en toewijding het
juiste evenwicht gevonden heeft tusschen wat God
hem rechtstreeks als zijn maatschappelijke roe-
ping in zijn leeraarschap gaf, en wat God hem
zijdelings als begaafde musicus aan arbeid op
de handen legde.

Want ook al doet de man in beide functies zijn
plicht, maar hij heeft innerlijk weinig voldoening
over zijn leeraarschap, dan is er van een innerlijk
evenwicht geen sprake. Zal de man waarlijk per-
soonlijkheid zijn, die voor zichzelf ook de eenheid
van zijn leven aanvaardt, dan heeft hij de roeping
biddend bezig te zijn om dat innerlijk evenwicht te
vinden. Eerst dan ook kan hij zichzelf als de
ééne persoonlijkheid beleven, als hij den weg weet
in zijn eigen leven en in zijn eigen levensuitingen.

Door dit voorbeeld wilden wij aangeven, wat
wij bedoelen wanneer wij zeggen, dat het ook
tot den aard der persoonlijkheid behoort inner-
lijk in evenwicht te zijn en de harmonie tusschen
de onderscheiden richtingen van aanleg en be-
gaafdheid te beleven.

Na deze algemeene omschrijving van de be-
grippen „persoonlijkheid" en „persoonlijkheidsvor-
ming" komt nu de vraag aan de orde, wat wij
dan onder „karakter" en „karaktervorming" heb-
ben te verstaan. Wij willen ook hier trachten door
eenige algemeene indicaties de omschrijving van
het begrip voor te bereiden.

Het karakter geeft een bepaalde kwaliteit van
de persoonlijkheid aan.

Door het karakter krijgt de persoonlijkheid een
bepaald aspect.

Maar het karakter is ook wel degelijk zelf mee-
vormende „stof" voor de persoonlijkheid. Het is
dus niet zoo, dat wij het kunnen voorstellen
alsof wij het karakter kunnen wegnemen en dan
toch nog een persoonlijkheid overhouden. Natuur-
lijk evenmin zoo, dat wij de persoonlijkheid kunnen
wegnemen en dan nog een karakter overhouden.
Dat laatste is dwaasheid, want immers door het
karakter worden bepaalde kwaliteiten der persoon-
lijkheid bepaald. Wanneer wij nu de persoonlijkheid

wegnemen vervallen vanzelf de bepalende kwa-
liteiten.

Maar, als gezegd, wij kunnen ook niet het ka-
rakter wegdenken en dan nog dezelfde persoon-
lijkheid overhouden. Wanneer wij toch zekere kwa-
liteiten ontnemen aan een grootheid, is het wel
mogelijk, dat die grootheid naar „substantie" de-
zelfde blijft, maar naar openbaring wordt zij toch
een andere.

Feitelijk zouden wij het zoo kunnen zeggen:
wanneer wij karakter X van persoonlijkheid A weg-
denken, dan kunnen wij ons die persoonlijkheid A
niet meer denken, tenzij dan dat wij haar nu
karakter Y toekennen. Zonder karakter is een
persoonlijkheid voor ons onbestaanbaar.

Trouwens, verschillende begaafdheden oefenen
invloed op de structuur van het karakter, terwijl
anderzijds bepaalde karaktereigenschappen en
openbaringen, of onderdeelen van het karakter,
als bijv. aanspreekbaarheid, temperament, uitings-
vermogen, enz., een niet geringen invloed oefenen
op de totaliteit der persoonlijkheid.

Wij zullen op het punt van de verhouding tus-
schen karakter en persoonlijkheid dus nog breder
in dienen te gaan, om te kunnen komen tot een
preciese omschrijving van de feiten en de be-
grippen.

Wat wij dan vanzelf tot de conclusie zullen ko-
men, dat een goede persoonlijkheidsvorming son-
der karaktervorming niet denkbaar is, laat zich
thans reeds begrijpen. Over een en ander een
volgend maal nader.

J. W.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Sophocles' Antigone.

II.

Van de dagen der Oudheid af tot nu toe heeft
men, naar ik meen met vrij groote eenstemmigheid,
Sophocles' vroomheid hoog geprezen. Bij hem een
open oog voor de werkelijkheden, de hardvoch-
tigheden des levens, en toch deemoedige onderwer-
ping aan goddelijken wil.

Niet zelden blijkt eigen levensbeschouwing een
ongewenschte rol te spelen in waardeering en ver-
klaring van den dichter beide. In zooverre staan
wij, Calvinisten, voor dit gevaar minder bloot, als
wij geenerlei reden hebben om Sophocles naar
eigen principie te modelleeren, veeleer door de H.
Schrift geleerd zijn het „Alzoo heeft Hij aan geen
volk gedaan; en Zijne rechten, die kennen zij niet"
onverzwakt te handhaven.

Een jaar of drie geleden is er een boek van H.
Weinstock verschenen met den simplen titel
„Sophocles", een enthousiast en fraai geschreven
werk, rijk aan gedachten en merkwaardig vrij van
ongenietbare geleerdheid. De auteur van dit gun-
stig ontvangen geschrift verheelt volstrekt niet
zijn sympathie voor „de filosofie onzer dagen met
haar wending naar het existentieele" en noemt
in dit verband den naam van Martin Heidegger.
Termini als „Existenz", „Entscheidung", „kon-
krete Situation", „radikal", „Sein", „Sosein",
„Dasein" zijn bij hem niet van de lucht en blijken
voor den gang van zijn betoog van constitutieve be-
teekenis. Eenige van zijn meest karakteristieke ge-
dachten geven we zoo beknopt mogelijk weer.

Figuren als Antigone, de echte tragische figuren,
lijden, zoo meent hij, onschuldig om der wille
van het „Dasein", dat nu eenmaal menschelijk
leed verlangt. Maar tevens zijn ze in „metaphy-
sischen zin" (de moraal moet hier verre wor-
den gehouden!) wel schuldig. Ja in een par excel-
lente tragische persoonlijkheid als Oedipus toont
zich „das Dasein als von Grund aus verschuldet,
die menschliche Existenz als in der Wurzel schul-
dig". Zonder subjectief zondebegrip wordt hier de
„Allverschuldung alles Daseins" aan het licht ge-
bracht. De mensch „beruht zu willentlichem
Handeln, verworfen zum ohnmächtigen Leiden"
(229 vlg.).

Het is de angst alleen, de „religiöse Angst des
Daseins", die de menschelijke existentie boven de
diepte zwevend vermag te bewaren (200). En die
„Weltangst" wil de dichter zijn tijdgenooten leeren
(291). Schrikkelijk te zijn in de hand Gods! (235).
Het „Es" speelt met het „Ich" (234). Het „Es";
want de Sophocleische God is volkomen imma-

Onderstaande noten, behoorende bij het eerste artikel,
bleven vorige week abusievelijk uit.

- 1) Inleiding.
- 2) We citeren naar Burgerdijks vertaling, uitgegeven
bij Sijthoffs Uitg.-Mij, Leiden.
- 3) Introchtalied.
- 4) Dialoogpartij, zoo genoemd naar het „er bij komen"
der spelers. Doordat de dialoogpartijen tusschen de koren
in liggen, en de laatste oorspronkelijk het hoofdbestand-
deel van het drama vormden, kreeg het woord de beteeke-
nis van „episode".
- 5) Standaard, in onderscheiding van de parodos.
- 6) Pelops had Oedipus' vader Laïus, zoon van Labdaeus,
gevolkt.
- 7) Zoo vertalen we het gunstigst voor Creon. Wellicht is
bedoeld in vs 736: „Moet ik dan voor een ander dan mezelf
dit land regeeren?"

„das Sein" zelf, voor zoover dit van zich-
zelve weet (268). En dit zijn is een zichzelf hand-
havende „Ordnung", zuiver immanent. Daar het
goddelijke al het zijnde omvat, uit het zich ook in
het verkeerde en het booze (269). Ofschoon het
zijn zich niet permitteeren kan barmhartig te zijn
(256), heet het desondanks genadig, wijl recht-
vaardig (269).

En zoo kan Sophocles ons, slachtoffers van sub-
jectivisme en relativisme, laatste nazaten van Euri-
pides, leeren: oriëntatie aan het objectieve en
„Seinsvertrauen" (295).

Het spreekt bijna van zelf dat Weinstock (die
ook gaarne Kierkegaard citeert) hier geen belijnd
filosofisch systeem volgt, maar meer van zekere
levenshouding en eenige fundamentele opvattingen
uit ten opzichte van Sophocles positie kiest.
Er is dus geen sprake van dat we b.v. Heideggers
ingewikkelde gedachtengangen min of meer vol-
ledig hier terug zouden vinden; zelfs niet in nuce,
naar ik meen. Evenmin zijn zeer bijzondere termi-
nologie, al is ook daarvan een en ander overge-
nomen. Trouwens, Heidegger is geen theoloog en
Sophocles' probleemstelling, zoo we daarvan mo-
gen spreken, gaat hem m.i. voor het belangrijkste
gedeelte voorbij. Niettemin, om de begrippen
„Existenz" en „Weltangst" kristalliseert zich een
geheel van gevoelens en gedachten, waarop Hei-
degger onmiskenbaren invloed heeft geëfend.

In hoeverre er verband bestaat tusschen den
phaenomenoloog en „dialectische" theologie mogen
deskundigen uitmaken (zie dr K. Schilder, Zur
Begriffsgeschichte des „Paradoxon" p. 328 vlg.
en elders; dr G. C. Berkouwer in „Beproeft de
Geesten" p. 110). Eigenaardig genoeg is dat zich
bij Weinstocks beschouwingen nauw aansluit
Marcus Iles, die in (ten deele duistere) dialecti-
sche gelijkenissen een interessant werkje over
Griekse Klassieken, o.a. Sophocles, heeft ge-
schreven, dat tot titel draagt „Die Bibel im Gym-
nasium (Kaiser, München, 1932).

Weinstocks beschouwingswijze acht hij voor de
evangelische school van het grootste belang. Ook
bij Iles woekert de paradox allerwegen welig.
Sophocles zou ons doen zien „de onmogelijkheid"
van den mensch, zijn „unaufhebbaren Wider-
spruch". Zin en richting van zijn bestaan zijn on-
zin en richtingloosheid (69).

Ethisch denken bezit de mensch (74), maar het
ethische is menscheijk en de mensch wordt aan
goddelijken maatstaf gemeten. Ondanks zijn goed
handelen is de mensch verloren (70, 74). Terecht,
zoo meent hij, gaat Weinstock uit van het niet-
ethisch oordeel van den Bijbel (88). Hij constateert
grote overeenkomst tusschen de Heilige Schrift
aan de eene zijde en Sophocles (ook Herodotus)
aan de andere zijde inzake de beschouwing van
Gods wezen en van den mensch (64). De existentie
bij Sophocles schijnt hem niet in strijd met het
Bijbelsche zondebegrip, eer hetzelfde (86): „De
mensch aan de uiterste grens van het „Dasein"
vóór het gapende niets of de redding in het „Da-
sein" Gods, dat voor het weten toegesloten is; de
mensch door eigen weten en willen (= zonde vol-
gens den Bijbel) „versetzt in die Schwere"!

We besluiten dezen conspectus van Iles' ideeën
over Sophocles met twee kenschetsende aanha-
lingen. Wanneer de mensch bij Sophocles beproeft
over den dood heen zichzelf zekerheid te ver-
schaffen, b.v. in de gedachte dat zijn naam zal
worden vereerd, merkt Iles op: „Auch Christen,
das wissen wir, sind in steter Gefahr, durch ihren
Glauben noch sich über den Tod hinaus und durch
den Tod Gottes bemächtigen zu wollen. Wollen sie
auch nicht moralische Läuterung, so doch gläu-
bige, Gottes Gnade aber allein hebt nach der Bibel
den Menschen so weit auf, dass er nicht einmal
wil wollen können. Nur Gnade kann er wollen,
d.h. für sie frei und offen sein; das ist dann seine
Freiheit". Hoe staat nu de Christen tegenover
Sophocles, wien „das feste Wort der Bibel als
Antwort" niet ter beschikking stond? Wij naderen
met eerbied. „Wir wissen nicht, wer er vor Gott
war, aber wohl, dass wir Sünder sind wie er,
freilich grössere" (88/9).

Het zal overbodig zijn de Barthiaansche gedach-
ten bij Iles nog eens uitdrukkelijk te signaleren.
Van hem geldt iets soortgelijks als van Wein-
stock: de lens, waardoor hij zijn Sophocles be-
studeert, is gekleurd, i.e. dialectisch. Liefst vindt
hij eigen gedachten en overtuigingen in den tra-
gicus terug. Kritiek van eigen wereldbeschouwing
ult ligt minder in zijn bedoeling.

Waarom we zooveel plaats inruimen voor deze
filologen? Ten deele, wat Weinstock betreft,
om den opgang dien zijn werk heeft gemaakt.
Vooral om te doen zien: hoe moderne (misschien
zich als Christelijk aandienende) levensbeschou-
wingen op de „Antike" reageeren; hoe noodig het
is, met onderkenning van „dialectische" en andere
dwalingen, ons een eigen, Calvinistische beschou-
wingswijze te veroveren inzake de klassieke lite-
ratuur, in dit geval Sophocles. Constateeren we
om te beginnen dat hier bij Sophocles van de
„paradox" schijn noch schaduw aanwezig is. Hij
toont eenvoudig in levende beelden hoe het den
mensch in dit leven vergaat, ook hem die de goden
eere bewijst en zich houdt aan het recht. Dat hij
de raadslachtige wegen der goden niet expresse-
lijk rechtvaardigt, geen theodicee beproeft, wettigt